Tečaj XVIII. **NOVICE** List 5.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 1. februarja 1860.

Ktera pot je najpripravniša, da se med kmeti gospodarske vednosti razširijo?

Pervo in najpotrebniše, da se med kmeti kmetijske vednosti razširijo, je, da se otroci v začetnih ali ljudskih šolah dobro izučijo in omikajo. Mi pa tukaj ne mislimo, da bi se ravno v teh šolah jele že čisto kmetijske vednosti razlagati, ampak poduki se morajo že tukaj tako osnovati, da se po njih podlaga postavi za vse prihodnje učenje in da bodo kmečki fantje zamogli se lahko drugih rečí na tej podlagi brez težave učiti. Brez dobrih začetnih (ljudskih) šol ni na nobeno plat mogoče, da bi se človek s pridom drugih vednost poprijel.

Zato je pa tudi največja potreba, skerbeti, da se ljudske šole zboljšajo kar se dá, ker na pervem poduku v šolah je največ ležeče.

Skerb za ljudske šole je najbolj deželskim gosposkam prepušena, ktere imajo skerbeti, da so šole prav osnovane in da se v njih otroci tudi prav podučujejo v potrebnih vednostih. Al veliko veliko imajo tudi srenjski župani, gospodje duhovni in učitelji v rokah. Če tudi deželska gosposka zvesto za šole skerbí, bode vendar malo opravila, ako ji srenja na roko ne gré; kaj bo gosposka s šolo opravila, pravimo, če nima šola učitelja, da bi bil kaj vreden, ali če svojo službo le po tlačansko opravlja, ali se namesti s šolo z drugimi rečmí ukvarja, kamor ga dobičkarija vabi.

Ako hoče šola svojo dolžnost spolniti: učenca omikati, da bo pameten človek v svojih opravilih, pobožen kristjan, umen in zveden za človeško družbo, se mora pazljivo na to gledati, da otroci pridno v šolo hodijo, in da učitelj natanko in zvesto svojo službo opravlja. Kjer otroci pridno v šolo ne hodijo, ni nikoli pravega vspeha pričakovati. Srenja mora skerbeti, da se pri nobenem poduku potrebni učilni pripomočki ne pogrešujejo, in da učitelj toliko plačo dobiva, da ga pomanjkanje ne tare in ni prisiljen, po drugih potih si zaslužka iskati. Le takrat, kadar srenja in gosposka šolo in učitelja z vsem potrebnim preskerbite, si znate tudi sveste biti, da bo šola taka kakor mora biti.

Če pa tudi tega tajiti ne moremo, da so se ljudske šole, posebno v posledjnih časih, zlo zboljšale, vendar še niso take, da bi spolnile to, kar se od njih po pravici terjati more za omiko ljudstva po kmetih.

Če hočemo prave kmetijske vednosti med prostim ljudstvom razširiti, moramo najpred za pravo podučenje mladine v ljudskih šolah na deželi skerbeti.

Podučenje v začetnih šolah mora biti tako, da je prava podlaga daljnega izobraževanja kmečke mladine. V začetnih šolah se mora um razbistriti za celo življenje, in človek tako omikati, da je v stanu, na tej podlagi naprej zidati.

Da pa učenci, po tem ko so šolo zapustili zopet vsega, česar so se naučili, ne pozabijo, ampak vedno na potu v šoli očertanem ostanejo in v vednostih napredujejo, za to bi nedeljske šole imele v vsaki srenji skerbeti. Ni pa dovelj, da ima srenja svojo nedeljsko šolo, ampak obiskovati jo morajo tudi vsi iz ljudske šole ostali učenci do dopolnjenega 18. leta. Vsakemu naj se dolžnost naloží v to sobo hoditi. Da bo pa ta šola tudi svoj cilj in konec dosegla, se morajo v nji fantje tacih vednost učiti, ktere se različnim potrebam najbolj prilikujejo, ker vsak izobražen človek mora veliko več vediti kakor le to, kar se je v ljudski šoli naučil. Nauki v nedeljskih šolah naj so naslednji:

1. vaje v različnih pismih, ki jih človek v vsakdanjem življenji potrebuje, kakor so pobotni listi (kvitenge) itd.
2. računstvo, in vse v to znanost spadajoče prerajtbe vsakdanjega življenja;
3. početni nauk zemljomerstva, kolikor ga je vsakemu človeku potreba vediti, da more premeriti in prerajtati razne širjave, ravnine in druge enake rečí, ki so pri kmetijstvu velike koristi;
4. natoroznanstvo, s posebnim ozirom na kmetijstvo;
5. kratek poduk v deželskih postavah, ktere dostikrat tistemu, ki jih ne vé, razne nevarnosti, stroške in škodo prizadenejo.

S tem so nauki za nedeljske šole ob kratkem omenjeni.

Za te poduke ni treba druge sobe iskati; dobra bo za to učenje tudi tista začetnih šol.

Učitelj začetnih šol naj prevzame učenje tudi v tej šoli. On je učencom že v začetni šoli podlago položil, in vé koliko fantini znajo itd.

Dobro osnovane nedeljske šole so za naše kmetijsko ljudstvo ravno tako potrebne kakor vsakdanji kruh. Zato je škoda velika, da tacih nedeljskih šol, kakoršnih mi želimo po potrebah sedanjega časa, nimamo še nobenih. In skoraj bi djal, da je pri nas največ tacih, ki pravijo, da jih ni treba, in ne vejo, čemu bi se napravile. Zato se pa tudi niso do zdaj pognali za njih napravo. Če bi se pa bolj za poduk in omiko ljudstva na kmetih skerbelo, bi moglo kmetu samemu za to najbolj mar biti, pa ne vsega le gosposki prepušati.

Le tačas, kadar bodo začetne in nedeljske šole v dobrem redu, in če se bo mladost v njih učila, česar ji je za življenje potreba vediti, se bo kmet iz bukev in časnikov sam veliko koristnega učiti znal. Dandanašnji je še veliko veliko premožniših kmetov, ki niso v stanu, bukev prav po domače pisanih razumeti, tem manj njih zapopadka umeti.

Če bi se bil naš kmet v mladosti v šoli toliko izučil, da bi bil saj veselje do branja dobil in bi mogel tudi znanstveno pisane bukve razumeti in svoje misli drugim pismeno razodeti, gotovo bi se za osnovo in napravo nedeljske šole poganjal. Prizadeval bi si za napravo domačih bravnic, ktere bi veliko pripomogle k podučenju kmetijskih ljudí.

Kmetijske družtva, ki so že veliko veliko koristnega ustanovile in marsikter nauk v kmetijskih rečéh po svetu razširile, bi potem mogle še več storiti. Do zdaj so se le nekteri kmetovavci udeleževali teh družtev; če se bo pa za boljo omiko in podučenje v šolah poskerbelo, bodo gotovo tudi kmetje z večjim veseljem k njim pristopali.

Čeravno imamo v sedanjih časih bukev na kupe od kmetovanja in gospodarstva spisanih, vendar le moremo reči,

da se prav poredkoma kmetovavci dobé, da bi od njih kaj povedati vedili, tem manj pa, da bi jih bili brali. Da bi pa bolj omikani kmetovavec zvedil, kaj je v kmetijstvu za-nj koristnega in branja vrednega na svitlo prišlo, bi bilo prav, da bi kmetijski časniki vsako leto dobre bukve kmetijskega zapopadka naznanjali, ktere bi znali kmetovavci s pridom prebirati. Z enakim kazalom bi bilo gotovo tudi marsikteremu predstojniku kmetijske bravnice močno vstreženo. —

Tako beremo v kmetijskem časniku za deželo hanoveransko.

Kar je tù rečeno, pa je kakor nalaš pisano tudi za nas; tudi pri nas nahajamo te napake, ki jih „L. Z. für Hanover“ resnično pretresa. V naših ljudskih šolah po kmetih je pa še napák več. Razun keršanskega nauka je cilj in konec naših ljudskih šol, da se šolska mladost brati, pisati in enmalo rajtati naučí. Višjega namena za potrebe življenja nimajo. Namesto da bi se potem, fantje ko so se naučili v domačem jeziku brati in pisati, malo po malo začeli taki nauki, ki jih pripravljajo za zapopadek tistih za življenje potrebnih vednost, ki so v tem sostavku gori omenjeni, se pa začnejo obdelovati z nemškim jezikoslovjem, kterega se v teh šolah nikoli ne naučijo in zavoljo kterega se zanemarja to, kar je kmetu in rokodelcu za njegovo življenje najbolj potreba in kar iz sirovega divjaka naredí umnega in za njegov stan dosti omikanega človeka. Vsaka reč je dobra le na pravem mestu; učenje drugih jezikov ne gré v ljudske in nedeljske šole po kmetih. To nam je tudi „L. Z. f. Hanover“ jasno dokazal.

Gospodarske skušnje.

(Plitve latvice za mleko so veliko bolje kakor globoke). Kako velik razloček je med navadnimi visokimi latvicami in pa med prav plitvimi, dobro pocinjenimi železnimi (plehastimi), so po natanjčnih skušnjah zvedili na Nasavskem. Pri eni skušnji so djali 6 bokalov (pintov ali firkeljnov) mleka v plitve in široke latvice, 6 bokalov ravno tistega mleka pa v navadne globoke, in dobili so iz unih 29 lotov in pol sirovega masla (putra), iz teh pa le 24 lotov in 3 četertinke. Drugikrat so iz 8 bokalov mleka v širokih in plitvih latvicah dobili 39 lotov sirovega masla, iz 8 navadnih latvic pa 33 lotov. Iz teh skušinj se kaže, da se v plitvih latvicah iz enega bokala tričetertine lota, tedaj skor 1 lot več sirovega masla dobí kakor v globokih. Zakaj to? ni težko uganiti. V plitvih in tedaj širokih latvicah se lahko več smetane na verh mleka vzdigne kakor v globokih, tedaj se tudi več sirovega masla napravi.

Obertnijska skušnja.

(Kako žganje hitro staro narediti). Na bokal novega žganja prilij 8 do 9 kapljíc salmjakovca (Salmiakgeist) in potem oboje skupaj dobro pretresi. Čez malo dni ni žganje več tako terdo, ampak je tako okusno kakor da bi bilo že veliko let ležalo. Salmjakovec se sprime z žganjem tako, da je potem še bolj zdravo.

Gospodarske drobtinice.

* Ko so prašali nekega slavnega vojvoda, kaj mu je treba za vojskovanje, je odgovoril, da tri stvarí: pervo je dnar, drugo je dnar in tretje je dnar. Ravno tako pravi neki slavni gospodar, da tri stvarí so kmetijstvu najbolj potrebne: pervič gnoj, drugič gnoj in tretjič spet gnoj. — Škoda, da večina naših kmetovavcov tega ne vé, sicer bi vse drugač skerbeli za gnoj in vse drugač ravnali z gnojem in gnojnico.

* Drevo, na kterem je bilo 329 različnih sort cepljenih, je imel fajmošter Agrikola v Gelnicah v Altenburškem. Nikjer na svetu ni temu drevesu para.

* Na Parskem je živinska sol veliko cenejša kakor v našem cesarstvu. Na Parskem veljá colni cent 1 gold. 97 kr. našega novega dnarja; v gornji Avstriji pa veljá avstrijanski cent v Gmunden-u 2 gold. in 75 kr. nov. dn., v Lincu pa 3 gold. 40 kr.

* Goveje živine je na Angležkem 15 milijonov, v Belgii 1 milijon 115.879, na Francozkem 10 milijonov, v Švajci 875.000, na Parskem 2 milijona in 635.568, na Virtemberškem 811.159, na Saksonskem 610.836, na Pruskem 5 milijonov in 505.285, v Rusii 19 milijonov in 925.926, v Moldavi 454.177, v našem cesarstvu (po številu leta 1857) 14 milijonov in 727.617 glav. — Na enega bika pride krav na Francozkem 14, na Pruskem 21, na Parskem 31, na Virtemberškem 49, v Saksonii 56, v Švajci 58, v Belgii 98; v našem cesarstvu pa še več.

Več vraž je silno starih.

Da so nektere vraže silno stare, je sploh znano. Tù za razgled od ene govorim.

Večkrat sem naletel na vražo, da so koga, ki po ženitvi h kaki hiši pride (ženina ali nevesto), skoz vrata notri nesli, ali pa da je skoz okno v svoje novo stanovanje šel. Tako je bil nekdo vzel mlado vdovo, kteri sta bila že dva moža umerla. Da bi toraj tudi on kmalo ne umerl, so ga v hišo, kamor se je bil priženil, skoz okno vpeljali, češ, da kaka nevidna hudobna moč ali copernija tudi njemu ne bo škodovala in ga tako naglo v kertovo deželo ne spravila kakor prejšna dva gospodarja.

Ta silno stara vraža je bila že pri nekdanjih Polabcih, kar se vidi iz nekega napisa, kteri je na nekem žlahnem kamencu. Ta kamenc je magnet, ki ga shranuje berolinski kraljev muzej. Wolanski je njegovo podobo posnel iz „historisch-philosophische Abhandlungen“ kraljeve akademije v Berolinu za leto 1830. Tab. 5. Obraz 6.

Ta napis je bil, če ne pred Kristusom, saj ob Kristusovih časih napravljen. Stara podoba pismenk A, O in G dá po pravici to misliti. Zavoljo imen božanstev Hela in Ithunna je pa severnim Slavenom pripisovati. V skok gredoči rajdi kužniške device ustavljavši se protuje severna boginja življenja in varuška jabelk pomlajenja Ithunna, tudi Iduna imenovana. Na tem kamencu na pomoč klicana severno-slovenska Hela Vendov in Sorbov je resnobna dostojna boginja smerti, ktero so kot jadsko oblastnico (Gebieterin der Unterwelt) srečne smerti prosili, in ktera je, Nemezi in poljskemu Nja-tu enako, umerlim pravico in spravo dodelila. Toraj je ni z grozovitim škandinavskim peklenskim bitjem Hel-om zmeníti.

Napis pervotni:	Po ruski:
Ani dvêrri otvêrri	Ani dvéri ne otvori
Ei têne êchan nebi	Jeja tjen sjehala z nebi
Nechaj! me Hela mti.	Njeh! menia Hela mstit.

Po slovenski:

Tudi duri ne odpri,
Nje senca je peljala se 'z neba.
Naj bo! nad manoj se Hela mašuje.

Odvzamemo klicaj, ki ga je Wolanski za pervo besedo tretje stroke nasvetoval, tako se po besedah samega Wolanskega premeni pomen te stroke, ter se potlej reče:

Naj se Hela nad mano mašuje.

Dalje sledi na herbtu kužniške device navpik pisano:

Pervotno:	Po slovenski:
Bedami ovodejen.	Z nadlogami obdana.

Zdaj sledi napis na vozi lece in na kolesih:

Pervotni:	Po slovenski:
Amfony teme vajavia.	Iz lece te objavljuje.

Napis nad merličem, ki je po tleh stegnjen, kaže na tega merliča in je daljno nasledovanje prejšnega stavka:

Pervotni:	Po slovenski:
— êgo mienê inome	njega imenje druzemu,
i fse inne miloj êgo.	in vse druge veselja njegove.

Za tem pride na robu kamenca ime že pred omenjene boginje življenja, na nje levi strani:

Pervotno:	Po slovenski:
Eto Ithunna.	To je Ituna.

Kar je dalje na drugi strani boginje na nje persih in stegnih, govorí oziroma na tiste, ki že v pesku počivajo od kuge pomorjeni; umetno je izmišljeno in polno občutenja.

Pervotno:	Po slovenski:
Uni uraên peseh nemne tiho.	Oni orjejo pesek nemo tiho.

O rabljenji greške abcede pri teh napisih je malo reči, ker Slovenci, zlasti ruski, serbski in moldavski do današnjega dné ravno tiste pismenke imajo, in po pravici bi se lahko vprašalo: ali so jih Slovenci od Gerkov, ali Gerki od Slovencov prejeli? Poženčan.

Drobtinica za poduk.

Trije prijatli.

Tri prijatle ima človek na tem svetu. Kako se pa ti prijatli obnašajo ob času smerti, kadar ga Bog pokliče na sodbo? — Zlato, njegov najbolj cenjeni prijatel, pervo je, ki ga zapusti in ž njim ne gré. — Rodbina njegova in prijatli ga spremijo do njegovega groba; potem pa se vernejo domú. Tretji prijatel, za kterega nam je pa v življenji najmanj mar bilo, so dobre dela. One same ga spremljajo pred prestol sodbe, molijo za-nj in prosijo milosti in odpuščenja. Herder.

Jezikoslovne reči.

Nektere posebnosti v isterski čakavščini.

II.

Praznikom se napravljajo imena pridavaje imenu svetnikovemu ja, ova ali eva; imenu svetnice in svetnika na *a* pa ina, na pr. Stipanja, Jakovlja, Petrova, Telova (Corpus Domini), Duhova, ali v množini Duhove (binkošti), Jurjeva; Lucijna, Andrijna, sveta Marijna. Ker pa v nekterih krajih *a* v sredi besede izgovarjajo kakor *ô*, pa pride skrajšano Stomorina vela in mala. Čudno je, da imajo Serblji vse te imena na *o*. In to so pravi samostavniki ženski.

Svojivno zaime se rabi večidel samo pri naglasku in protustavku; drugje se jemlje osebno zaime v dajavniku, ime posvojene reči pa v pervem padu, na pr. „ono mi je pozemuljka“ (pritlehna hiša), „kade ti je lona“ (pokrit kotal — odtod lonac); „to je moja potroš (strošek) a ne tvoja“; „oni biju (večkrat namesto bi) hoteli uprav tvoju koloturu“ (ein grosser Ring).

Glagoli na iti se rabijo v opetovavni obliki posebno v národnih pesmih mnogokrat na ikati, ičati, ečati; na priliko: mervikati (kruh po mervicah jésti), gustičati (gosto delati), hvalečati (hvaliti), pravečati (praviti).

V nedoločniku se pri govorjenji zadnji **i** nikdar ne sliši, na pr. „bolje je razmislit, nego namislit“ (prislovica).

Namesto velik-*a*-*o*, se rado rabi samo veli-*a*-*o* na priliko „veli dobitak mošnju dere, a mali ju napuni“ (prislovica).

Predlog *v* (in) se sliši na tri načine: **v**, **u** in **va**; ktero se ima rabiti, določi blagoglasje. Tudi *k* (ad) se premenja posebno pred **k** v **h**, na priliko „h kolejanom“ (kolednikom).

Namesto pismenega saksebi se tukaj rabi vsaksebi, pa samo govoreč od ljudí, na priliko: „šljute i ničari (Schwächlinge) gredu valje vsaksebi“; od živine se pa reče: „se je razpasla, razbegla, razšterkala“ itd.

Vsako *m* na koncu besede se izgovarja kakor **n**, na pr.: Otroci igrajoč skrivši pod perst v stisnjeno pest lešnjak itd. prašajo: „pod kin, kin?“ odgovor: pod tin tin, namesto kim, tim.

Gospodarskim „Novicam“ bi se morda smelo povedati, kako Istrani imenujejo

vole in krave:

Savin, siv vol; kaparin, rumenosiv; sern, černkast; čade, čern; odtode imajo neko čudno prislovico: „još ti ni čern čade na nogu stal“ (še nisi pravega glada poskusil); ta krava je čadolina ali čadava; merkonj, černorumen; prutež, ki ima kakor jermene po sebi; rusin, rudečkast; bakin, bakove podobe; plavuša, krava belkasta; sernava, černkasta; kitica, krava z velim repom; boškarina, z nerednimi rogovi za pobosti, koša (košuta); viola, z zavitimi rogovi. Druge imena so kakor drugode. Dalje imenujejo

škopce in ovce:

Škabić malorogat; škaba, taka ovca; kolešić, z velimi rogovi na kolo; špiklić, z ravnimi rogovi; merkežić, marogast po glavi; pikežić, pikast; kukež, s klukastimi rogovi; muležić, brez rogov; grivež, z ostro volno. Ćulina, ovca černa; take so tudi ćukica in ugljica; šarka je mešane volne; ćuba brez rogov. Vse je ćubo, kar je brez naravskih izraskov, tako ćuba pšenica (Kolbenweizen). Surka, s sivo volno; berka, s kodrasto volno; pega, pegasta po životu; rožka, rogata; ruda, rjava; bilac, belo jagnje; pastriž je zadnja volna (po-striž-em). —

Simenjak je samac za pleme od vsake živine.

Posebne imena za plemenenja se najdejo, na priliko: „breka (pasica) se šćeka“, (od tode šćene, mali pas — pès); „mačka se bucka“. Samac je on, samica ona pri vsaki živali. J. V.

Drobtinica iz Istre.

Pri nas otroci ognju sledečo pesmico pojejo:

„Gori, gori žiže! *)
mat ti kuha riže;
a otac gomolje **),
da ti bude bolje.

Na krésni dan v jutru se pa gré gledat na višine, kako izhajoče solnce pleše — biti človeku srečnemu.

Slovanski popotnik.

* „Novice“ so v svojem 3. listu na str. 22 v dopisu zagrebškem povedale, da se bo 14. dec. t. l. praznoval stoletni smertni dan neumerlega Andr. Kačića Miošića, pisatelja občnoznanega „razgovora naroda slovinskoga“. Prejeli smo tudi mi iz Zadra sledeče povabilo, da bi ga razglasili Slovencom za udeleženje hvalevrednega početja. Tako-le se glasi: „Cieneć da se divna diela nemogu ljepše poštovati, neg' nasljedujuć dielom njihov izgled, pozivljemo Vas da s' nami ujedno prinesete, što bi Kačićevu namieru toviše savèršilo; to jest, da nam pošljete narodnih piesamah, koje se pievaju a tiskane nisu, i izpisanih zgodah gradovah, selah, obitelih, ljudih na maču i na peru glasovitih itd., koje nisu Kačiću došle do rukuh, ili su se izza njegove smerti zbile; jere smo ih naumili u knjigu tiskati njemu i narodu na čast.

Da se takovi Vienac narodnoga uzdarja obistini, i da se pravo narodni može zvati, potrudite se, častni domorodče, po znancih i prijateljih popisati i pokupiti novac, što bi tko Kačićevoj uspomeni poklonio.

Osim pomenute knjige, namieramo dati na svietlo knjižicu, koja će uzderžati životopis O. Jandrije, piesmu na njegov stoljetni god i imena domorodacah, koji su novac podpisali.

Svi će ovu knjižicu primiti, koji i najmanji pienez prinesu. Oni paka, koji pismom, dielom il' blažijom rukom

*) Žiže, oganj; **) Gomolje, debeli nudeljni.

slog i tiskanje veće knjige podupru, primiti će na dar i jednu i drugu. Što izza tiskarnog troška preteče od sakupljena novca, biti će na umnoženje glavnice dalmatinske matice, koja, svoje tiesnoće radi, nije do sada dala ugledna ploda.

Da se ova namiera, a cienimo i narodna želja, na vrieme može ispuniti, treba je, da nam do sverhe Ožujka l. 1860 prijavite sabrane podpise i popisane novce, a uz to saderžaj i nablizu veličinu piesamah i ostalih članakah, što će nam po Vaše ruke doći; pak kašnje, najdalje do sverhe mieseca Lipnja l. 1860, da nam pošaljete pisma, latinicom, cirilicom ili glagoljicom, kako Vam drago, i novce sakupljene.

Molite i svakoga rodoljuba, do kog' naše pismo dopre, da ga razglasi što se na dalje može, i pokupljanje pisamah i novacah podpomože.

Unapriedne dopise upravite na g. Petra Abelića, knjižara u Zadru, ko je na se primio dopisivanje u ovom poslu i izdanje pomenutih knjigah".

* V Novem Sadu je v založbi gospoda Dragotina Hinca ravno kar na svetlo prišla iz škofijske tiskarnice perva polovica knjige pod naslovom: **ОБРАЗИ ИЗЪ ОБШТЕ ИСТОРІЄ** (Obrazi iz obšte Istorije), napisao dr. Nikola Krstić, profesor prava u kn. srbskom liceju. — Velike hvale vredno knjigo moremo z dobro vestjo priporočati našim Slovencom, ki berejo v cirilici tiskane bukve, in še posebno šolski mladini. Moralni duh navdaja to delo skozi in skozi; obrazi so lepo izbrani, pisava je prosta, lahko umevna. Zdaj na svitlo dana polovica z ličnimi pismenkami tiskane knjige obsega 10 pôl; obe polovici skupaj ali celo delo bo veljalo za naročnike le 1 gold. 60 kr. nov. dn. Naročevanje terpí, dokler drugi zvezek ne pride na svetlo; potem pa bo se cena povikšala na 2 gold.

* Priporočila vredna knjižica tudi v Novem Sadu v zalogi gosp. Drag. Hinca in v cirilici izhajoča je na novo pomnoženo izdanje Lazarice, med Serbi dobro znanih pesm od Joksima Novića. Pesmam izdanim leta 1847 so dodane v tem novem izdanji še 4 nove: 1. Srbi okruniše Lazara Grbljanovića, 3. Knez Lazar i sultan Murat, 2. Ženitba Miloša Obilića, 4. Mirat Otmanović miti Srbe. Cena knjigi, najmanj 10 pôl debeli, je 60 krajc. nov. dn. Pozneje bo cena poskočila na 1 gold.

Ozir po svetu.

Mikavno je vediti, kako velike so najimenitniše mesta na svetu in koliko hiš štejejo.

London	ima	300.000	hiš	in 3 milijone prebivavcov
Carigrad	„	20.000	„	in 960.000 „
Pariz	„	36.000	„	in 1 milij. in 300.000 preb.
Benetke	„	20.650	„	in 120.000 prebivavcov
Hamburg	„	11.700	„	in 224.000 „
Petrograd	„	10.000	„	in 554.000 „
Berolin	„	9.700	„	in 445.000 „
Dunaj	„	8.439	„	in 476.222 „
Monakovo	„	6.100	„	in 116.000 „
Milan	„	4.850	„	in 180.000 „
Buda-Pešt	„	4.420	„	in 186.000 „
Draždane	„	4.010	„	in 118.000 „
Praga	„	3.340	„	in 142.588 „

Šteli so po vseh deželah našega cesarstva tudi ljudí po stanovih in našteli so v vsem skupaj:

duhovnov (brez razločka vere)	57.959
vradnikov (beamtarjev) vseh verst	165.070
vojakov (soldatov) samo takih, ki niso v službi	140.948
slovcov in umetnikov	36.646
advokatov in notarjev	9.899
zdravnikov	27.984
kmetovavcov	2 milij. 999.096
hišnih gospodarjev in druzih posestnikov	715.840
fabrikantov, obertnikov in rokodelcov	672.373
tergovcov (kupcov)	127.150
brodnarjev in ribčev	54.628
pomočnikov in drugih delavcov pri kmetijstvu	3 mil. 447.741
pomočnikov in drugih delavcov pri fabrikah in rokodelstvih	1 „ 115.316
„ „ „ „ pri kupčijstvu	96.427
služabnikov ali poslov (pri hišnih opravilih)	892.855
dnínarjev (delavcov na dni)	2 „ 270.309
ljudí brez gotovega dela in zaslužka	1 „ 281.700

Mikavno je te številke enmalo bolj na drobno premisliti.

Poterjena je po teh številkah stara resnica, da naše cesarstvo je po večjem kmetijska deržava, zakaj blizo 2 tretjini vseh prebivavcov se pečate s kmetijstvom in takimi opravili, ki v kmetijsvo spadajo. Kmet je tedaj po tem v našem cesarstvu pervi stan, kmetijstvo pa poglavitno opravilstvo našega cesarstva. Vredno je tedaj kmetijstvo, da vlada največjo skerb na-nj obrača. — Fabrik, obertnijstva in rokodelstva je veliko manj; nektere dežele vendar, kakor Česko, Marsko, Slezko in doljna Avstrija, imajo veliko obertnije in največ v našem cesarstvu, — najmanj pa je imajo vojaška Granica, Bukovina, Dalmacija in Krajnsko. Kupčijstva največ je v Primorji in zlasti na Beneškem. — Duhovnov je v primeri največ na Beneškem, v Dalmacii, v Tirolih in Salcburškem; — uradnikov je v primeri največ v doljni Avstrii z Dunajem vred, kjer je sedež deržavne vlade; — zdravnikov imajo po primeri najmanj v Galicii, na Erdeljskem, v serbski Vojvodini, na Horvaškem in v vojaški Granici. — Jemaje srednjo primero vidimo, da 1000 ljudí v našem cesarstvu ima 5 uradnikov, 2 duhovna in 1 zdravnika; z uradniki smo tedaj najbolj oskerbljeni, najmanj z zdravniki. Ako vzamemo še število vojakov, se vidi, da že število takih, ki niso v djanski službi, je veliko.

* V našem cesarstvu skupaj je 5 milij. 106.907 hiš v 878 mestih, 2264 tergih in 66.376 vaseh. Največ mest (355) ima Česko, največ tergov (227) doljna Avstrija. Dunaj šteje 476.222, Praga 142,588, Pešt 131.705, Benetke 118.172, Terst 104,707, Lvov 70.384, Gradec 63.176, Berno 58.509, Buda 55.240, Krakovo 41.086, Temešvar 22.807, Ljubljana 20.747, Sibinje 18.588, Zader 18.526, Salcburg 17.263, Zagreb 16.657, Inšpruk 14.224, Celovec 13.479 prebivavcov. Na Ogerskem je 6 vasí, ki imajo čez 10.000 prebivavcov, 90, ki jih štejejo čez 5000, 1115 pa jih je, ki jih imajo več kot 2000.

Kratkočasnica.

Kako nekdo svoje kolje v goricah pozná?

Resnična prigodba.

V lotmerskih ali vélikih goricah je nek nagornik ob času, ko je namenil tersje vezati, si naostrenega kolja v vinograd nanosil na kupe, da bi ga k tersju stavil, kadar bojo vezali. Drugi dan pa zapazi, da mu kolov po kupih manjka. Sum letí na njegovega soseda, da mu jih je uzmal. Na to gré, pa naverta več kolov na drobnejšem koncu, naspè persti v luknje, dene ajdovo zerno v vsaki količ, in zamaže z blatom. Drugi dan mu pa spet poznamljenega kolja manjka. Ker pa je potle dež šel in namočil zemljo v kolji, je ajdovo zernje klilo in ajda je rasla na kolji lepo in veselo. Zdaj gré sosed k svojemu mejašu, pa mu reče: „Sosed! Kako je moje kolje v tvoje gorice prišlo?" On pa nevoljen in prestrašen zamumlja: „Kaj bi jaz tvoje kolje imel!" Toti pa reče: „Hodi z menoj; bova vidila". Onadva gresta, in sosed pokaže sosedu: „Glej, toto kolje, iz kterega ajda rase, je moje; jez sem ga zaznamoval". Na to pobere gospodar svoje kolje in ga odnese, — sosed tatinšek pa za njim debelo gleda. Š.

Smešnica.

Dobro poldne, mati! imate že gibance pečene? — bara neki tujec Klincovo ženo, ki je vsa ogorela stala pred pečjo, v kteri je gorelo kakor da bi hotla konja peči. Imeli so ta dan terilje pri hramu, kadar se navadno zadnji cverk mesa mora skuhati, in še kcoj pogača biti, ako bi veljalo pint melje sto goldinarjev. Žena je za tote gladavne goste pripravljala južino. Pogače je že imela zamešene v kernici v hiši na klopi poleg tople peči, in polno kropjaćo mesa je kuhala, da je še polovica klobase gledala iz lonca. Al žalostna je bila gospodinja; že na licu se ji je poznalo, da ima kaj posebno težkega na sercu.

Kaj pa vam je, ljuba mati! — pravi dalje mož v priklet stopivši — da se tak kislo deržite? Vam je le prasica zmetala, ali vam kruh noče kipeti?

Oh, ne delajte se norca; meni se ne ljubijo burke; jokala bi se raje, ker mi serce hoče počiti. Samo enega sinka sem imela; ljubeznjiv je bil Tonček moj, da nobeden tako; al še tega mi je zaklala smert, — da bi jo vran odnesel! — Odkod pa vi stric pridete? Kaj dobrega prinesete?

Jaz pridem naravnost iz drugega sveta, in vam prinesem lepo pozdravljenje od vašega sina Tončeka, po kterem tako milo jočete. Bodite veseli; njemu se prav dobro godí — to mi je rekel vam povedati.

Kaj pravite, kaj? Sem li dobro zastopila? Kaj res kaj veste od mojega Tončeka, ki je umerl?

Še enkrat vam povem; serčno pozdravljenje sem vam prinesel od njega.

Kaj ga poznate? — reče kmetica, pozabi ogenj v peči, skoči proti pragu, da bi tujca za roko zgrabila od veselja in mu pogledala bliže v lice.

Se vé da, dobro ga poznam; oba spiva v eni postelji in vsaki dan po južni jezdiva na sprehod; res ljubeznjiv fant je; že komaj čakam, da pridem spet k njemu.

Ali res? Vi pridete sopet do njega? Za božjo voljo, ali je res? povejte!

Da, da, da! Že sem se naveličal kakor v mlinu desetkrat ravno tisto reč ponavljati.

Žena vsa zamišljena stojí nekoliko časa pred tujcom, potlej pa vzdigne ponižno roke in reče: „Ljubi, zlati možek, jaz bi vas močno rada prosila nekaj, pa skoro si ne upam. Bog vam bo lepo povernil, če uslišite mojo prošnjo. Ali bi ne hteli mojemu dragemu Tončeku kaj sabo vzeti? Hočem vas dobro plačati“.

Zakaj pa ne — reče tujec — vem, da mu bo prav ljubo.

Ženka prinese lep štor mesa, celo perhko pogačo in mošnjico cvenkečega dnarja.

Nate! to mu dajte — reče — za dnarje naj si kupi kupico dobrega vinca, in bode naj dobre volje.

Tujec shrani vse v svojo torbo, kar mu je žena dala, se v Tončkovem imenu zahvali, in pobere pete, ko bi ga veter odnesel.

Kmali potem pride njeni mož domú, ki je gnal sivca h kovaču. Komaj da merše zažene v štalo, mu že žena priletí naproti, in mu začne pripovedovati od veselja, kakošno srečo je imela, in kaj vse je poslala Tončeku na uni svet.

Ali te je čapla pičila, neumna baba! — zareží mož — kaj si napravila? Kakšen je bil uni slepar, in po kteri stezi je mahnil? hitro povej, da grem za njim, in mu sterem glavo, gerdemu potepuhu!

Bodi čeden, ljubi mož! — reče žena — privoši sinku, kar sem mu poslala.

Ne bernkaj dalje — nora buča! — naerzal te bom s kontarom, da se ti bodo vidile bele rebra, če mah ne poveš. Berzo hočem na svojega sivca sesti; pripeljal ti bom goljufa nazaj, da boš sama vidila, kako te je opeharil.

Ne jaz, ampak ti si nor; idi za njim; tù doli je šel — reče žena in pokaže stezo, po kteri je mahnil tujec.

Mož sede na konja, ga šukne pod vamp, in jezdi od hiše, da so iskre letele od novih podkev.

V tem se je obdarovani tujec v bližnjem lesu dobro najedel z mesom in perhko pogačo, in veselega obraza je rašil po žepu svetle krone. Al ker se ni čutil varnega, se obleče v drugačno oblačilo, ki je imel shranjeno v runcu na herbtu, in si dene zeleno vejo za škerlak. Ko pa že vidi nekega moža sem po stezi naglo jezditi, da se je prah motal okoli njega, se nasloni na brezo in mirno čaka človeka, ki vès čmern jezdi proti njemu.

Oho oče! kam se vam tako mudi? Imate li sekucijo, da tako hitro jahate revno kljuse?

Ali niste vidli, prijatel! — bara kmet — nikogar po toti poti iti? — in mu pove od konca do kraja, kaj se je zgodilo domá.

Kakošen pa je bil uni zvejanec? — bara tujec.

Sivo suknjo, na levem lakti raztergano, kosmato kapo in nemške hlače je imel; tako mi je žena povedala.

Že prav; vidil sem ga, še ne dolgo, ravno malo pred vami se je obernil tukaj po toti ozki stezi.

Ali res?

Živa resnica je, verjemite mi.

Mož to slišati udari po kobili, da se je dlaka zakadila, pa komaj trikrat skoči, mu pade klobuk z glave, in ves odert po licu pride nazaj prosit unega človeka, da bi mu poderžal konja za malo časa; on bo raji peš uderl za goljufom, ker po tej stezi ni mogoče jezditi.

Že prav; to vam iz serca rad storim — reče tujec — in prime za ujzdo. Kmet smukne v les, da bi ga zajec ne bil ulovil, tujec pa sede na konja, in zdirja ž njim, da mu je suknja ravno stala. Kmet preletava po šumi (gojzdu), da bi si skoro oči staknil, pa nikogar ne vidi in nikogar ne sliši. Ves spehan pride na staro mesto. Al skoro bi ga bila omamica poterla na tla, ker ne tujca ne konja ne najde. Zdaj se mu odprejo očí, in vidi, da tudi on je prekanjen.

Ves klavern kima proti domu. Žena na pragu stojí in ga bara: kje pa konja imaš?

Oh, prav si imela, ljuba ženka — reče osramoteni mož — da si Tončeku kaj poslala; tudi mene so boljše misli obšle, in ker si mu ti že pogačo, mesa in dnarja poslala, sem mu še jaz konja poslal, da bo na unem svetu jezdaril lastnega konja in se ne bo martral z drugimi merhami!

Fr. Šrol.

V spomin Vodnikov.

3. svečana.

Po zemlji noč svoj tamni plajš razvije;
Med trumo zvezd posveti luna bleda,
Na zemljo Krajne žalostno pogleda;
Jo vidi, — solza ji obraz oblije.

V zvoniku kladvo uro tri odbije —
Ne zdihaš Krajna več; ti žal beseda
Ne pride 'z ust; sercé ti up poseda, —
Rodil se mojster ti je poezije!

Nadušen vbera strune lire svoje,
S Triglava k delu dóma vab' sinove,
Boj'vati kliče jih vednósti boje.

O mojster pevcov! Mile strune Tvoje
Poslušal ves zamaknjen sem glasove:
Za njé darujem Ti ponižno svoje!

F. G.

Dopisi.

Na Dunaji 21. jan. Б. — Kar svet stojí, ni bilo še morebiti toliko vprašanj, odpertih in zapertih, na dnevu, kolikor jih je dan današnji. Daje jih unanja politika, daje jih domača. Podoba je pa, kakor bi vse iz enega kota, iz enega kraja izvirale, in občno znana skrivnost je, da tisti premogočni mož v Parizu, francozki cesar namreč, veliki zvonec nosi, da se po njem suče velika politika in da po njem tako rekoč pride in mine „dan jasni, dan oblačni“. On dela vreme v politični pratiki. Kaj so kraljestva, kaj ljudstva proti njemu! Dozdaj so ravnali in delali po pravicah s časom in po pogodbah utemeljenih; saj v obče so bile spoštovane in nepreverglјive; — zdaj pa bo ali je že mesto posedel silni „fait accompli“, „kar je, t'je“, ali kakor on pravi: „dogodbe imajo neizprosljivo logiko“. Podoba je v vsem in povsod, kakor da bi imelo to pravilo obveljati, kakor da bi mogle vse veče zadeve in zastavice po tem rešene biti. Al — večkrat pride še mogočniši nad mogočnega in ga podere, in mahoma v nič dene z vsemi njegovimi resničnimi in dozdevnimi prizadetji. To je že večkrat bilo in bo morebiti še! — Unkrat je bila v nekem dunajskem listu verstica brati: „Nevednost je kriva največ zmot“. To pač lahko vsak povsod poterdi. Ni je res veči napake današnje dní kot je nevednost, bodi si krivična ali ne, svojevoljna (hudobna) ali ne — dandanašnje — pravim, ker je toliko šol, toliko pomočkov, toliko omike in izobraženosti med ljudstvom! Pa je vendar-le res. Tù pa pokažem samo na naše notranje avstrijanske zadeve. Glasi se domá in po vsem svetu dobrota novih postav, njih neobhodna potreba za zdanji čas in posebno za prenovljenje in ukrepljenje naše avstrijanske deržave — al pa mislite, da je tistim, ki zvonec nosijo v novinarstvu in vseh mogočih liberalnih formah, kaj veliko na tem ležeče? Še vedno moramo vediti, da oni slabo ali prav za prav nič ne razumejo naših deržavnih reči, da vedno eno in tisto godejo, ki je v gotovo škodo deržavi, zato ker se nočejo tistega poprijeti, kar nam postava zaterjuje in na vse straní speljano želí. Tolikanj bolj so posamesni glasovi, kakor upijočega v puščavi, premislika vredni, vredni, da bi jih tisti, kterim je izročeno kolikor toliko vladarstvo, premišljevali in pretehtovali noč in dan, kakor je treba. Vsi bravci poznajo izverstne spise v „Novicah“, da ni mogoče skorej boljih najti! — od teh tedaj ne bom govoril, ampak le želim, da bi se vse dobro premislilo in potem tudi v djanji izpeljevalo. Čemu se je vendar treba pravične reči bati; vsaj ni strašilo! Historično-politični list v Monakovem, izversten časnik, da mu ga ni koj para, odkritoserčno večkrat o naših zadevah govorí, kakor mislijo in govoré vsi pošteni Slovenci. Govorí pa za našo narodno reč, za naše svete historične pravice, — govorí vedno in kliče na pomoč, da bi se v tem smislu ustanovilo novo deržavljansko truplo, ker v drugem ga ní več mogoče, — govori, da to bi ne bilo pravično in le deržavi v škodo, ako bi nemški element tako kakor dozdaj vse po svojem ustrojiti si prizadeval in preziral, kar mnogim drugim avstrijanskim narodom gré po pravici. Naj vendar Avstrija tam svoje sreče ne iše, kjer je najti ni, je nikoli najdla ni, in je tudi nikdar najdla ne bo. — Te dní so tudi časniki mnogo govorili zoper to, da bi se ministerstvu nauka ne smelo pretergovati še dozdaj pičlih prihodkov. Gré pa glas, da ima jenjati več vseučilišč in druzih šol, kakor graško vseučilišče, orientalska akademija itd., da bi si tudi v tem krogu država kaj prihranila. Vse pa pravi, da ne, ker ima to ministerstvo v primeri najmanj stroškov, 4 do 5 milijonov na leto, kar je gotovo malo proti toliki množici in današnjim potrebam. Al smešno se mi pa vendar zdí, da večina s tem namenom za graško vseučilišče plêdira, da bi ostalo „Culturstätte deutscher Wissenschaft im Süden!“

V Gradcu 19. jan. dr. R. — Raznesla se je po nemških časnikih govorica, da se namerava odpraviti tukajšno vseučilišče. Ta visoka šola je ustanovljena, kakor kažejo ustanovne pisma za notranjo-avstrijanske dežele, to je, za štajersko, kranjsko in koroško. Po ustanovilih je toraj vse eno, v kteri izmed teh treh dežel se nahaja vseučilišče. Visoka vlada gotovo ne namerava odpraviti edinega vseučilišča od Kotora do Dunaja, ampak voditi jo mora neka našim nemškim soderžavljanom nerazumljiva misel, da graško vseučilišče ne zadostuje potrebam sedanjih novih časov. In to tudi, akoravno na njem učijo nekteri res izverstni učitelji, radi podpišemo mi iz lastne skušnje. Ako se nekteri izmed nas ne bi bili prostovoljno učili za raznojezično Avstrijo potrebnih znanost po lastnem serčnem nagonu, bi tudi mi ostali revni tujci v domači deželi, kakor se godi večini naših verstnikov. Visoka vlada je toraj spoznala, da tukajšno vseučilišče ne odgovarja potrebam sedanjosti in da jim zadostiti ne more, in ravno to nezavedeno čuvstvo je zbudilo občni strah. Tretjina pravdoslovcov je iz štajarske kronovine in med temi gotovo zopet tretjina Slovencov; ostali prihajajo sem iz drugih jugoslovanskih dežel. Toraj je že razum kazal, kar je visoka vlada deloma tudi bila pred nekimi leti velela, da se ima več predmetov, na priliko deržavljanski in kazenski zakonik, potem red civilne in kazenske pravde in več drugih razlagati v slovenskem jeziku, ker sicer deržava ne dobiva potrebno izurjenih uradnikov, narod ne zanesljivih pravdosrednikov in notarjev. — Temu dosedanje vseučilišče nije zadostilo; razlaganje nekterih teh predmetov je že iz začetka zlo hiralo in še sam učenec sem že prerokoval skorajni pogin te poskušnje. Ako je vladi mar za to, da ji narod zaupa, bode ukazala, da nobeden uradnik, pravdosrednik in notar ne dobí službe na Slovenskem, ki ni saj gori omenjenih predmetov se naučil v slovenskem jeziku in razun tega v ostri očitni preskušnji (ne pa s kupljeno svedočbo) dokazal, da zná popolnoma govoriti in pisati slovenski jezik in toraj tudi v njem opravljati uradne opravila. Da je pa to le na slovenski zemlji mogoče, se menda nihče ne bo tajiti prederznil. To je brez dvojbe vodilo, ki je izcimilo vedoma ali nevedoma govorico o odpravi tukajšnega vseučilišča, ker se ne more pričakovati, da bi razsvitljena vlada odpravila edino vseučilišče v prostranih južnih pokrajinah le zato, da se prihrani samo kakih 15 do 20 tisoč forintov, ker je samo večidel z ustanovami preskerbljeno. Po ustanovilih je tedaj to vseučilišče namenjeno za notranjo-avstrijanske dežele in djanska potreba mu je drugo pot pokazala kot v — Frankobrod; toraj v belo Ljubljano ž njim, in zvesti narod bode hvaležen vladi za jugoslovansko vseučilišče še z večjo udanostjo. Če bi kteri Nemci utegnili zametovati našo družbo, nimajo po železnici deleč do Dunaja ali po osi do Inšpruka.

V Zagrebu 27. jan. A. K-s. „Narodne novine“ imajo letos celo plast sostavkov, da jim je skoro nemogoče, vsem pisateljem in dopisnikom ugadjati. Število naročnikov tudi raste od dne do dne, ker niso več „puste“, ampak skoz in skoz zanimive. Ni dneva, da bi ne prinesle kakošne vesele novice za domoljuba, iz tega ali unega kraja En list donese radosten odziv gospej Prašnički v zadevah izdavanja ljudskih bukev; drugi naznanja kakošno novo knjigo; tretji pové kaj o Kočićevi stoletnici; šterti o „narodni čitaonici“; peti o horvatskem izgrokazu v Karlovcu ali Varaždinu itd. vsak dan kaj novega. 18. list je prinesel odziv gospej Prašnički iz Djakova, iz kterega le nektere besede posnamemo, ki so jih izrekli prečastiti škof J. Strossmajer: „Ja sam pripravan u to ime dati odmah 2000 for., a opet ću od godine do godine dodavati, što se bude moglo“. Razun tega prinašajo neprestano v feuilletonu večje sostavke raznega zapopadka. Sedaj je na versti zdrava in vedra kritika o

„Ruslanu i Ljudmili“ od A. T., za tem bode prišel zopet nek prevod od gosp. Dimitrovića, prevoditelja „Ruslana i Ljudmile“; po tem obširen spis „Slovenci“ od gospoda F. Kočevarja itd. Iz vsega tega se vidi, da je počelo posledne mesce marljivega vrednika dosti dopisnikov podpirati; saj drugače bi že letos ne hotel nihče več kupovati in čitati „Nor. nov.“, ker so že bile čisto opešale. — Mladi Serbljin g. Emil Čakra v Novem Sadu bo izdaval mesečni časopis pod imenom „Slovenka“. Namenjen bo poglavito ženskemu spolu, in ne bo izključljivo serbski, ampak obče slovanski, ki bo donašal spise v vseh jugoslovanskih narečjih, toraj tudi v slovenskem. Vem, da je poslal gosp. Čakra povabilo tudi čast. vredništvu „Novic“, ki bo gotovo kaj več povedalo o tem verlo zanimivem časopisu, ki bo prinašal razun mičnih spisov raznega zapopadka tudi od časa do časa kakošno podobo v jeklo vrezano ali pa kakošno pesem z napevom. Želimo srečen uspeh mlademu vredniku „Slovenke“. — V 3. listu letošnjih „Novic“ sem pisal, da bo „Napredak“ svojim naročnikom brezplatno donašal prevod didaktike Komenskega, kakor „Novice“ donašajo „Občno povestnico“; popravljam danas svojo zmoto, ter povem, da bode gospod prevoditelj Andrija Pakšec le en oddelek podal „Napredku“ za natis, celo delo bo pa prišlo samostojno na svitlo. — Danas v jutro smo našli v tukajšni c. kr. akademíi in c. kr. višji gimnazii skoro vse šipe na južni strani pobite, v šolskih sobah pa dosti kamenja, ki je prišlo ponoči skozi zaperte okna. Cesarski orel nad vratami je bil oskrunjen in precej velik kamen pred vrata zavaljen. Šolsko poslopje ima blizo 20 okinj na južno šetališče, in vsako je manj ali več pobito, nektero pa čisto razlupano. Tudi v drugem nadstropji, kjer so pravoslovske šole, je tam pa tam kaj pobitega; največ so vendar latinske šole terpele. Vzrok tega razujzdanega početja še ni za gotovo znan.

Gorica 24. jan. V....ski. — „Za molčanje ni prašanja“ – si pred ko ne naši goriški Slovenci mislijo; saj bi nas drugači „Novice“ bolj pogostoma s kakim dopisom iz našega kraja razveselile. „Nimate takih, ki bi pisati znali“, mi bo morda kdo govoril. Motiš se, dragi moj, ki to misliš; majhna naša Gorica ima može, s kterimi se smemo Slovenci ponašati; al žalibog! oni molčijo, ker si ne upajo z besedo na dan. Kaj se bojite; več ni ovér, ktere so nekdaj napredek slovenščine zaderževale. Presvitli Cesar so dali brez razločka, kar vsakemu narodu zastran jezika gré; mi pa moramo paziti, da se ta postava pravično izpolnuje. Kaj se je pa že v Gorici zgodilo? kaj se bo določilo, da nam ukaz 8. avgusta v prid bo? Normalne naše šole in gimnazije so zemlja, v ktero se mora seme sejati, da bo slovenščina vesel plod donesla. — „Kaj! hočete li na goriški gimnazii slovenščino povzdigniti? — bodo zakričali naši nasprotniki — v Gorici hočemo laško imeti“. Čujte, kaj piše nekdo v 273. listu časnika „Diavoletto“: „I più vitali nostri bisogni..... l' introduzione della lingua italiana, qual lingua d' insegnamento nelle scuole popolari e nel gimnasio“. Polagoma, dragi moj; jaz tebi nočem krivice, pa daj mi tudi ti, kar meni gré. Kdor je omenjene besede v „Diavoletto“ čital, pa naše Gorice ne pozná, bi mislil, da smo tukaj sami Lahi. Da je na krivi poti, mu je lahko dokazati; naj pogleda programe gimnazije pretečenih treh let. V letu 1857 je bilo 120 Slovencov, 120 Neslovencov; v letu 1858 Slovencov 138, Neslovencov 110; v letu 1859 Slovencov 162, Neslovencov 131; vse tri leta 420 Slovencov in 343 Neslovencov; Slovencov tedaj več ko polovica. Mladenči, ki se pripravljajo za duhovski stan, morajo znati dobro jezik, v kterem bodo mogli sebi izročene ovčice poučevati; vekši del naše škofije pa je slovensk; ergo —. Tudi deželni vradniki morajo dobro znati jezik ljudstva, s kterim imajo vsaki dan opraviti; kako bodo drugače svoje dolžnosti prav spolnovali. Pa tudi ni zadosti, da bi znal duhoven ali vradnik le poveršno govoriti; treba je, da zná tudi pisati, prav pisati. Kako pa pišejo naši mladenči, ki se na gimnazii izšolajo, slovenščino? — Horribile dictu! Če hočejo listek pravilno napisati, se morajo vsesti med „slovnico“ in „rečnik“; da pa nič dobrega ne izkujejo, si lahko misliš, še ložej pa prepričaš. Ptuje misli v materni obleki, ki se prileže jo kakor zajcu boben, bi rekel prosti kmet. Kdo pa je tega kriv? Kdor se ne učí, ne zná; saj učen še ni nobeden z nebes padel. Ravno na goriški gimnazii se pa slovenščini grozno slabo godí. Nima posebno za to odločenega učenika. Iskreni nekteri gospodje, ki jo po moči podperajo, zadostiti ne zamorejo, ker morajo druge dolžnosti svojega stanú dopolnovati; tudi je za njo le malo časa odkazanega. Verh tega se pa še dosti slovenskih mladenčev (ne morem tega zamolčati, preživo me peče) brani svoj materni jezik se učiti! Čas je, zadnji čas, da se ti nadlogi pomaga. Kako pa? me bo kdo vprašal. Beri v „Novicah“ „Glase o cesarskem ukazu zastran učnega jezika v šolah“; — boljšega ti ne vem svetovati. Pravila, ktere nam tam iskreni g. T. nasvetuje, so za našo gimnazijo skorej skoz in skoz čisto pripravne. Pa tudi ti, slovenska mladež, izdrami se iz svojega spanja; spolni 4. zapoved Božjo in spoštuj svojo mater in svojega očeta ter poprimi se milega maternega jezika! Če bomo materni jezik dostojno spoštovali, nas bodo vsi pametni in pošteni Lahi in Nemci v časti imeli. Le bedaki se nam bodo posmehovali; — če te pa bedak zasmehuje, bodi vesel, saj je to gotovo znamenje, da nisi njegove verste. Popustiti je treba tudi vse nepotrebno pričkanje in sovražno pikanje; saj vidimo njih hude nasledke. Sloga jači, nesloga tlači! — Kaj bo iz Vodnikovega spominka? Treba bi pač bilo, da bi se kaj gotovega določilo; vleče se ta stvar že predolgo. — Bliža se železna cesta itd. bi pel neumerljivi naš Prešern, ko bi zdaj tukaj bil. Delajo neprenehoma; vidno raste most čez derečo Sočo, kteri bo tak, da malo lepših. Imamo zdaj prav lepo vreme, in kmali, če tako ostane, bojo zvončki zvonili k veselemu prihodu mile spomladi.

Z Ljubljane. Od sejma o sv. Pavlu nimamo kaj povedati, ker ga skoraj nič ni bilo; vreme, še bolj pa pomankanje dnarja overa barantijo. Iz Notranjskega se piše „Triest. Zeit.“, „da ljudém že zdaj sredi zime žita za živež pomanjkuje, ker to, kar jim je slaba letina pridelka dala, je do semena večidel vse povžito; v dosti hišah pa so se že tudi semenskega žita lotili. Nadloge so tedaj velike. Ker je Notrajnsko skor ravno tako revno kakor Istra in kvarnerski otoki, bi bilo pač želeti, da bi se sl. vlada z enako milostjo na naše kraje ozerla kakor na une, za ktere je dovaževanje pšenice, pšenične moke in rajža brez colnine do konca leta 1861 pripušeno.

Odperto pisemce gosp. fajm. J. J.

Ravno ko so imele „Novice“ v natis iti, smo prejeli pisemce Vaše, v kterem prosite sveta in pomoči zavoljo grozne svinjske bolezni, ki razsaja v Dobovcu, Svibnji, Št. Jurji in več druzih krajih. Le ob kratkem moremo tedaj odgovoriti. Bolezen je dobro znana kuga, ki se pereči ogenj, šenj itd. imenuje in spada v versto tiste najhuje živinske bolezni, ki se mu vrančni prisad (Milzbrand) pravi. Ko blisk umorí živino, ki je pripravljena za to bolezen. Vzroki so neznani; neka posebna kužnina je v zraku; dalje je pa bolezen nalezljiva in če se ne očedi ali ne pokončá do malega vse, kar je z bolno živino v dotiki bilo, se razširja bolezen čedalje bolj. To je tedaj pervo. Zdravila so: pinjeno mleko, siratka in druge kiselkaste pijače naj se dajejo še na vides zdravi živini; čeden, suh, ne presoparen naj je svinjak; v začetku bolezni naj se dá v štupo zmlete čmerike, kolikor je obtiči na koncu noža, da živinče kozlja; na ušesih in repu naj se mu puša; po celem životu naj se umije z jesihom vsaki

dan, zlasti kjer so rudeče lise; če živinče že zlo peša, naj si mu dá en malo kafre, spet toliko kolikor je gré na špico noža; cerknjena živina se mora cela zakopati v zemljo; Bog obvari, kaj vživati.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Z Dunaja. Komisija, ktera po cesarskem ukazu pretresa deržavne dohoke in stroške, neprenehoma pridno dela, in kakor se kaže, bo svojo nalogo doveršila po volji cesarjevega sporočila. Ravno tako pridno napreduje tudi komisija, ki je ustanovljena za deržavne dolgove; pervi del svojega dela je že dokončala, in kar je izgotovila, je že izročila Njih Veličanstvu. Tako piše „Oest. Zeit.“

— Prihraniti več stroškov, so cesar ukazali, da vprihodnje ima biti le 12 regimentov kirasirjev, 2 regimenta dragonov, 12 regimentov ulanov, 12 regimentov huzarjev, 2 regimenta huzarjev prostovoljcov, 1 regiment pa prostovoljnih ulanov. Kirasirji pa bojo brez oklepov.

— Po novi postavi se v živinskih kugah nima več cela vrednost živine, ki se za hitrejše končanje nalezljive bolezni pobije, gospodarju poverniti iz cesarske kase, ampak odškodina se ima po tem ceniti, kakor je živina bolj ali manj bolna, ako ni nemarnost gospodarjeva kriva, da je živina bolezen nalezla in če ni začetka bolezni zakrival.

— Vradni dunajski časnik „Wiener Zeit.“ preklicuje novico, da je Verona z okolico njeno v obsedni stan djana, ter pravi, da dosihmal še ni bilo te sile potreba.

— „Slov. Nov.“ naznanjajo, da bojo na Dunaji bivajoči Slovani 12. februarja napravili bal v Domayer-jevi kazini v Hitzingu in sicer v narodnem slovanskem kroji.

V Gradcu. Kmetijska družba je imela 24. p. m. veliki zbor, v kterem so prišle mnogotere kmetijske zadeve v prevdark; namesto rajncega nadvojvoda Joana je bil grof Ignaci Atems za predsednika izvoljen. V spominek neumerlemu nadvojvodu so bile razdeljene krasne nemške bukve pod naslovom „Zvest popis štajarske dežele“, in štajarska hranilnica (šparkasa) je določila, vsako leto 6000 gold. darovati v pripomoč ljudskim učiteljem, ker omika ljudstva je bila presvitlemu nadvojvodu vseskozi najbolj pri sercu. Vesela južina je sklenila slovesnost, pri kteri so se čule mngotere zdravice; ena je bila z vesoljno nadušenostjo sprejeta: „Zdaj veljá našo veliko, veličastno domovino, našo Avstrijo iz hudih zadreg rešiti; le ena pot pelje k temu cilju in koncu — pot hitrega napredka, ki nam ima prinesti vzajemno in edino konštitucijo!“ — Knezoškof graški je šel na Dunaj prosit, da bi cesar sprejeli deputacijo deželnih stanov zavoljo obstoja graškega vseučiliša.

Z Ogerskega. V Peštu. Deputacije ogerskih protestantov, ki je šla na Dunaj, niso sicer cesar pred se pustili; al — več poslancov je nekterekrat govorilo z gosp. ministrom bogočastja in nauka in z referentom protestantiških zadev, in kakor „Oest. Zeitg.“ pravi, je upati, da se bo razpor med vlado in ogerskimi protestanti vendar tako poravnal, da bo na vsako stran prav. — C. k. policija je oklicala, da se ima na balih po določenem redu plesati in da se ima le za ples gosti in nič druzega; kdor se bo nespodobno obnašal in kakošno drugo godbo terjal, bo ojstro kaznovan.

Z Českega. Na Českem krompir tako gnjije, da je groza in da ga ne bojo imeli za seme.

Z Marskega. Po ukazu ministerskem bojo tudi v Berni in Olomucu napravili kovaško šolo kakor v Ljubljani; prihodnji deželni zbor ima poskerbeti dnar za napravo teh šol.

Z Laškega. Homatij se kaže na Laškem čedalje več. Od mnogih strani se pripoveduje, da kralj napolitanski hoče papežu na pomoč iti. Od druge strani se govorí, da papeževa armada namerja čez Romagno planiti; ako bi se to zgodilo, bi sardinska armada marširala v papeževe dežele. Dalje pravijo, da cesar Napoleon ne bo dovolil, kar sv. Oče od njega terjajo; francozka armada bo ostala v Rimu. Ako bi utegnili sv. Oče Rim zapustiti, bo Napoleon „pod krilom papeževega vladarstva“ Rimu dal konštitucijo in Napoleonove postavne bukve oklical; kadar bojo potrebne vladarstvene prenaredbe vpeljane, bo papeža spet povabil, naj se verne v pomirjeno dežele nazaj. Ker se tudi španjska kraljica poteguje za pravice papeževe, dela to novo skerb Napoleonu; al dokler ima španjska armada v Afriki opraviti, se cesar ne bojí od te strani novih zapletk. Sardinska vlada pa ravná z deželami srednje Italije že tako, kakor bi bile njene; razpisuje že volitve poslancov za deržavni zbor, ker misli, da francozka in angležka vlada ne bote zoper njo. Kaj rusovska vlada misli, nihče ne vé; tudi pruska vlada še ni nobene prave rekla. Avstrijanska vlada pa ima z Beneškim čedalje več opraviti, ker je rogovileže v čedalje več, ki na vse strani dražijo ljudí; zdaj jih celó ne pusté v štacune, da bi si blaga kupili, ker pravijo, da zdaj ni čas za lišpanje v obleki itd. Novo ministersko sardinsko je gotovo; predsednik Cavour ima notranje in unanje opravila v svojih rokah. 21. jan. so mu študentje izročili pismo vernega zaupanja; zahvalivši se za-nj je rekel: „Veliko ovér imamo še premagati; Evropa gleda zdaj na nas; al zdravi človeški pameti in domoljubju bode obveljalo, pod banderom Viktora Emanuela premagati vse težave“. Sv. Oče so poslednji čas večkrat bolehali, pa so spet dobri. V pismu, ki so ga unidan sv. oče prejeli od 134 plemenitnikov rimskih, manjka veliko najimenitniših mož. Al to — pravi časnik „Jour. des Deb.“ — ne izvira odtod, kakor da bi ti možje ne bili udani papežu, ampak le zato tega pisma niso podpisali, ker nočejo, da bi minister-kardinal Antonelli potem mislil, da so z njegovo vlado zadovoljni.

Z Francozkega. V Pariz je prišla 24. januarja iz Rima in rimske okolice deputacija s prošnjo: naj bi se ti kraji združili s Sardinijo. Cesarjev zdravnik dr. Conneau je sprejel prošnjo in jo izročil cesarju.

— Vladni časnik „Moniteur“ je razglasil stan deržavnega premoženja. Ta razglas dokazuje, da od leta 1855 niso stroški nikoli dohodkov presegli in da v vsem skupaj, kar Napoleon cesari, pomanjkava znaša le 9 milijonov fr., čeravno so vojske, dragine in druge politične homatije v poslednjih 5 letih veliko dnarja požerle. V banki je za 551 milijonov zlata in srebra.

Z Angležkega. V Londonu. 24. dan p. m. se je začel deržavni zbor. Kraljica ga je odperla z ogovorom, v kterem med drugim pravi, da je prijazna z vsemi ptujimi vladami, — da se je sicer kongres razderl, da pa angležka vlada bo vedno se tega pravila deržala, da se laškemu ljudstvu ne sme noben vladar in nobena ustava s silo vrivati; zadnjič tudi pravi, da angležka armada in angležko brodovje mora na terdnih nogah stati. — Potem so se začeli pomenki deržavnega zbora, v kterem je poslanec Normanby ministre vprašal: ali je res, da se francozka in sardinska vlada pogajate zavolj odstopa Zavoje in Nice? Minister Granville je odgovoril, da nič ne vé od tega; če bi pa tudi bilo, je znano, da angležka vlada kaj takega ne bo dovolila. Minister Palmerston je pa na neko drugo vprašanje odgovoril, da se angležka vlada ni v nobeni reči zavezala francozki.

Pogovori vredništva. Gosp. V. v G: V Zagrebu, kakor Vam vsaki list „Novic“ kaže. — Gosp. J. E. Tn: Prav radi bi natisnili pesmico zavoljo blagega namena; tudi so nektere misli lepe; al — poezija tudi terja svoje pravice, ako hoče delo na beli dan. Non possumus omnia omnes.

Odgovorni vrednik: **Dr Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**